

Kinaforum 2024 – Sveriges strategiska vägval i relationen till Kina

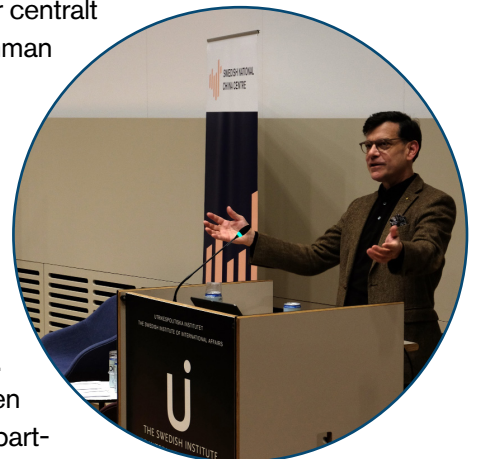
Kinaforum är en heldagskonferens som fokuserar på de mest avgörande framtidsfrågorna i Sveriges relation till Kina. Forumet syftar till att skapa en plattform för att öka förståelsen för Kina och att stötta svenska aktörer i att navigera denna komplexa relation. Evenemanget, som arrangeras av Nationellt kunskapscentrum om Kina, samlade vid premiären den 26 april 2024 omkring 120 deltagare från myndigheter, politiken, näringslivet, kommuner, akademien och civilsamhället. Denna text innehåller en övergripande redogörelse för tal, paneler och reflektioner under Kinaforum 2024.

NKK:s centrumchef Björn Jerdén välkomsttalade

NKK:s centrumchef Björn Jerdén öppnade med att betona att det ofta saknas enkla svar på frågor om Kinas utveckling och Sveriges relation till landet, vilket tydliggör behovet av djupare kunskap. NKK:s uppdrag är att stärka svenska aktörers förståelse för Kina och dess betydelse för Sverige, genom policyrelevant och forskningsbaserad analys, rådgivning och samarbeten. Kinaforum samlar framstående experter med varierande perspektiv på relationerna med Kina. Att skapa en plattform för informations- och erfarenhetsutbyte är centralt i NKK:s arbete, och forumet exemplifierar detta genom att föra samman olika aktörer och idéer.

Inledningsanförande av Henrik Landerholm, Sveriges nationella säkerhetsrådgivare

Även Henrik Landerholm, nationell säkerhetsrådgivare, inskräppte vikten av kunskap i sitt inledningstal. Rysslands invasion av Ukraina har inneburit ett drastiskt förändrat säkerhetsläge globalt. Kina utvecklas i en alltmer sluten riktning med ökande globala maktanspråk. Samtidigt uppvisar Kina en imponerande teknikutveckling och har en avgörande roll i världsekonomin. Det är nödvändigt att Kina förblir en partner i arbetet kring miljö och global hälsa. För Sveriges del är Kina vår största handelspartner i Asien och våra ekonomier är tätt sammanflätade. De-risking genom frikoppling är därför inget alternativ. Sverige behöver medvetandegöra sårbarheter i beroenden till Kina och hitta en balans i relationen till Kina. Det innebär att ta kalkylerade risker och se till att samarbeten görs i linje med våra intressen. Det krävs även en ansträngning för att bygga upp en egen kapacitet och på så vis minska våra beroenden av exempelvis kritiska jordartsmetaller.

Kinas roll i den globala omställningen – utmaningar och möjligheter för Sverige

Panelen bestod av Rémy Kolessar, direktör och avdelningschef för internationellt samarbete vid Vinnova, Lena Sellgren, chefsekonom på Business Sweden och Daniel Badman, VD för Svensk Vindenergi. Samtalet modererades av Helena Löfgren, analytiker vid NKK.

I panelen framhölls att Kina snabbt har blivit en världsledande aktör inom vissa områden av grön teknik. Diskussionen betonade också att innovation och nationell säkerhet är nära sammankopplade och att Sverige behöver stärka skyddet för den inhemska marknaden. Kinas framsteg inom grön innovation har överträffat många europeiska förväntningar, bland annat genom dess stora export av elbilar, vilket kontrasterar med den tidigare antagandet att Kina främst skulle exportera batterier.

Kinas framgångar beror bland annat på vertikal integration – från gruva till färdig produkt på hemmamarknaden – och dess förenklade processer för att testa ny teknik, såsom självkörande bilar. Hemmamarknadens storlek bidrar också till en snabb utvecklingstakt.

Kina har blivit en betydande aktör i den globala gröna omställningen. Det framfördes att Sveriges strategi framåt inte bör vara att utesluta Kina, utan snarare att samarbeta med kinesiska aktörer inom områden där det finns en trygg grund. Samtidigt är det viktigt att arbeta för att stärka den egna konkurrenskraften och minska sårbarheter i strategiska sektorer. Exempel som Kinas överutbud på solenergi har dock skapat utmaningar, inklusive prisdumpning som drabbat europeiska företag. EU har reagerat genom att identifiera vindkraft som en strategisk sektor och ta fram en handlingsplan för dess utveckling.

Gällande sällsynta jordartsmetaller noterades det att de är "sällsynt olönsamma" – det vill säga, att utvinning ofta är ekonomiskt olönsam, snarare än att resurserna är sällsynta. Eftersom Kina kan producera dessa metaller till lägre kostnad, riskerar Sverige fortsatt beroende om inte staten och EU investerar i att utveckla egen kapacitet.

Den kinesiska dominansen inom kritiska sektorer – hur minskar Europa sitt beroende?

Panelen inleddes med en presentation av paneldeltagarna, följt av ett samtal. Panelen bestod av Viking Bohman, associerad analytiker vid NKK; Tina Karlberg, innovations- och forskningsråd vid Sveriges ambassad i Peking; och Mathias Tegnér, riksdagsledamot. Samtalet modererades av Björn Fägersten, seniorforskare vid UI och VD för Politea.

Viking Bohman presenterade opublicerad NKK-analys som räknar på vad ett handelsavbrott med Kina kan kosta för Sverige. Frågor om "de-risking" hanteras delvis på EU-nivå, men det är viktigt att varje medlemsstat ser över sina egna sårbarheter. Bohman pekade på tidigare exempel som Kinas sanktioner mot Litauen, efter att landet öppnat ett representationskontor för Taiwan 2021. Han föreslog att EU, i stället för att främst fokusera enbart på handelsrestriktioner som USA gör, borde satsa på att bygga partnerskap och skapa nya handelsvägar för att minska beroendet av Kina. Minskad handel med Kina kräver samtidigt en intensifierad handel med andra länder.

Tina Karlberg redogjorde för Kinas strategi att hantera sitt beroende av omvärlden, bland annat gen. Landet strävar efter att bli världsledande inom utvalda sektorer för att minska sitt beroende av väst. Trots att den kinesiska tillväxten har avtagit, har investeringar i forskning och innovation gett resultat, vilket har lett till ökad industritillväxt.

För att främja inhemsk produktion och innovation satsar Kina på så kallade "små jättar" – små och medelstora företag – genom att erbjuda ekonomiskt stöd och möjligheter till samarbete med större företag.

Mathias Tegnér reflekterade över det allt mer Kinakritiska geopolitiska klimatet och hur det påverkar diskussioner om frikoppling. Han noterade att känslan i FN inte varit så spänd sedan 1980-talet och att en potentiell konflikt kring Taiwan skulle få omfattande globala konsekvenser för handelsflöden. Tegnér betonade vikten av att frågan ges större tyngd i den politiska debatten.

Vid frågestunden framkom att Sverige, sett ur ett globalt perspektiv, har relativt små handelsflöden med Kina och därmed begränsad egen påverkan. Detta understryker EU:s särskilt viktiga roll.

Kinas påverkansarbete utomlands – hur tar det sig uttryck i Sverige?

Medverkande i panelen var Oscar Almén, seniorforskare på FOI och Tobias Åkerblom, journalist på Göteborgsposten. Alexis von Sydow, analytiker vid NKK, modererade samtalet.

Diskussionen kretsade kring hur Kinas kommunistparti bedriver påverkansarbete mot den kinesiska diasporan. Panelen konstaterade att denna typ av påverkan är ett vanligt inslag hos auktoritära stater. Det kinesiska arbetet har dubbla syften: att kontrollera de delar av diasporan som uppfattas som ett hot och att mobilisera stöd för partiets intressen. Detta sker genom ett globalt nätverk av bland annat ideella föreningar. Det är dock ofta svårt att avgöra vilka organisationer som står under partiets inflytande. Kinesiska myndigheter kartlägger både hankineser och minoritetsgrupper – särskilt tibetaner och uigurer – för att identifiera sårbarheter och genom påtryckningar exempelvis förmå enskilda att avstå från att delta i politiska demonstrationer. Diasporan har också använts för att påverka demokratiska val i andra länder.

Paneldeltagarna berörde även riskerna kopplade till kinesiska investeringar i Sverige. Som en teknikstark nation har Sverige lockat omfattande kinesiska investeringar inom områden som läkemedel, fordon och IT. Dessa investeringar drivs ofta av rena affärsintressen och inte någon uttalad statlig strategi. Dock är det svårt att avgöra när och hur den kinesiska staten är inblandad och vilka konsekvenser det kan få för svenska intressen. En oro är att investeringarna kan bli verktyg för ekonomiska påtryckningar i ett scenario där relationerna med Kina försämrats. Samtidigt är Kina också sårbart för åtgärder från väst.

Under frågestunden lyftes en växande misstro i samhället gentemot kinesiska företag, och vikten av välgrundade och faktabaserade beslut i denna kontext. Det påpekades också att detta blivit mer utmanande eftersom tillgången till information från Kina har försämrats.

Hur kan Sverige samarbeta ansvarsfullt med Kina inom forskning och innovation?

I panelen deltog Michael Jacob, policychef vid Kungliga ingenjörsvetenskapsakademien (IVA), Maria Nilsson, statssekreterare vid Utbildningsdepartementet, och Erik Renström, rektor vid Lunds universitet. Diskussionen modererades av Miriam Tardell, gruppchef vid NKK.

Samtalet fokuserade på de avvägningar som uppstår i forskningssamarbeten med Kina, ett land som kombinerar snabba vetenskapliga framsteg med en alltmer auktoritär utveckling. Kina är Sveriges fjärde största forskningspartner, och trots riskerna ses det inte som ett alternativ att avsluta samarbeten helt, givet volymen av högkvalitativ forskning från Kina. Däremot kan vissa samarbeten innebära allvarliga risker, vilket kräver tydligt ledarskap från regeringen, som har det yttersta ansvaret för nationell säkerhet. Det är avgörande att myndigheter och akademien arbetar tillsammans i frågor som rör informationssäkerhet, etik och ansvarsfull internationalisering.

Panelen framhöll att detta inte enbart handlar om militära tillämpningar av forskningsresultat, utan också om att upprätthålla en balans mellan ömsesidig nytta, säkerhet och akademiskt anseende. Samtidigt betonades att den akademiska friheten måste värnas, och att universitet inte kan fungera som en polisiär verksamhet. Ett behov av nationella riktlinjer och stödstrukturer lyftes fram, såväl för akademien som för industrin. Det påpekades att stora företag ofta har bättre system för att identifiera och hantera risker, medan akademiska institutioner och småföretag – särskilt startups – kan vara mer sårbara. Små företag i uppstartsfasen kan lätt lockas av samarbetserbjudanden och finansiering utan att alltid göra kritiska riskbedömningar, vilket ökar behovet av rådgivning och stöd.

Under frågestunden framfördes att Sverige har ett intresse av att få tillgång till kinesisk forskning, vilket förutsätter aktiva forskningssamarbeten. Panelen underströk samtidigt att Kina är restriktivt med att dela med sig av den forskning som anses vara av strategiskt värde.

Eftersnack

Kinaforum avslutades med ett kvällssamtal på Internationella pressklubben, modererat av Jonas Löfvenberg, redaktör för UI:s podd Utblick. De tidigare Kinakorrespondenterna Hanna Sahlberg och Björn Djurberg, diskuterade de växande utmaningarna för journalistiken i Kina. De lyfte fram hur arbetet har försvårats i takt med att Kina blivit ett mer kontrollerat och slutet samhälle, något som begränsar både journalisters rörelsefrihet och intervjupersoners vilja att ställa upp.

Samtalet belyste också hur svenskarnas intresse och förståelse för Kina har ökat över tid, vilket har märkts i de lyssnarfrågor som skickats in till Sveriges Radios tidigare program Kinapodden. Frågorna blev över tid mer varierade och komplexa, vilket signalerar ett fördjupat engagemang. Även om Kinapodden nu har lagts ner, kvarstår ett tydligt behov och intresse för liknande plattformar.

